

БРАТАНИЧ А. А. Личностно ориентированные технологии в педагогическом образовании.

В статье проанализированы личностно ориентированные технологии в педагогическом образовании. Рассмотрены психолого-педагогические и философские концепции личности и ее структуры, которые представляют основу личностно ориентированного подхода. Выражены основные педагогические условия процесса личностно ориентированного обучения.

Ключевые слова: личностно ориентированные технологии, педагогическое образование.

BRATANICH A. A. The personality oriented technologies are in pedagogical education.

The article analyzes the personality – oriented technology in pedagogical education. Psychological, pedagogical and philosophical concepts of personality and its structure that are the basis of personality oriented approach are revealed. The basic pedagogical conditions of process of personality oriented teaching are researched.

Keywords: personality oriented technology, pedagogical education.

УДК 37.013.42:614.8

Бутиріна М. В., Бабенко В. О.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті висвітлено актуальні питання забезпечення безпеки життя та діяльності фахівців у різних галузях діяльності; проаналізовано поняття “культура безпеки життєдіяльності” та висвітлено її структуру; досліджено функції і фактори, що впливають на формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічних вищих навчальних закладів; розглянуто педагогічні умови формування культури безпеки життєдіяльності особистості.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, культура безпеки життєдіяльності, навчальний процес, безпека.

Поняття “культура безпеки” вперше з’явилося в процесі аналізу причин і наслідків Чорнобильської аварії, здійсненого Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Було визнано, що саме відсутність культури безпеки стала однією з причин трагедії.

Після МАГАТЕ концепцію культури безпеки підтримали Міжнародна організація праці, Міжнародна організація цивільної авіації, Всесвітня організація охорони здоров’я (ВООЗ), Всесвітня організація трубопровідного транспорту, Міжнародна асоціація з радіаційного захисту та інші авторитетні міжнародні інституції. Так, поступово цей термін почали розповсюджувати на всі сфери людської діяльності та застосовувати як до

окремої людини, так і до суспільства в цілому. В науковій літературі культура безпеки визначається як рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті і в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності.

Співробітники Національного інституту стратегічних досліджень проблеми впровадження культури безпеки в Україні Д. С. Бірюков, О. О. Мартюшева, Ю. М. Скалецький, Л. Д. Яценко наголошують, що низький рівень культури безпеки є основною причиною загострення проблем навколишнього середовища, що ставить під загрозу екологічну рівновагу та здоров'я нації [6, с. 5]. У своїй доповіді вони зазначили, що Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України необхідно розглянути можливість запровадження навчального модулю курсу з культури безпеки у програмі навчальної дисципліни "Основи безпеки життєдіяльності" у системі безперервної багатоступеневої освіти фахівців. Впровадження екологічного виховання і освіти повинно поєднуватися з просвітницькою роботою, яку мають здійснювати засоби масової інформації, установи культури, громадські екологічні організації.

Оволодіння населенням України культурою безпеки життєдіяльності розглядають як гостру соціальну проблему співробітники Національного інституту стратегічних досліджень проблеми впровадження культури безпеки в Україні Д. С. Бірюков, О. О. Мартюшева, Ю. М. Скалецький, Л. Д. Яценко. О. І. Запорожець досліджував основні функції та особливості культури безпеки життєдіяльності. Л. В. Кравченко у своїй статті проаналізувала психолого-педагогічні основи формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного ВНЗ. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності звертається дослідник-педагог М. О. Зоріна.

Мета статті. Для вірної оцінки проблеми формування культури безпеки життєдіяльності у студентів педагогічних вищих навчальних закладів необхідно висвітлити актуальні питання забезпечення безпеки життя та діяльності фахівців у різних галузях діяльності та проаналізувати поняття "культура безпеки життєдіяльності". Для встановлення педагогічних умов формування культури безпеки життєдіяльності студента варто дослідити структуру культури безпеки життєдіяльності особистості, її функції і фактори, що впливають на формування культури безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців.

Одним із основних факторів забезпечення стабільності соціально-економічного розвитку країни є культура безпеки життєдіяльності, формування і розвиток якої – актуальна проблема сьогодення. Міжнародна

консультативна група з ядерної безпеки при Генеральному директорі МАГАТЕ запропонувала таке визначення цього поняття: “Культура безпеки – це такий набір характеристик і особливостей діяльності організацій та поведінки окремих осіб, який встановлює, що проблемам безпеки атомних станцій, як таким, що мають вищий пріоритет, приділяється увага, яка визначається їх значущістю” [4, с. 17]. Культура безпеки характеризується кваліфікаційною та психологічною підготовленістю персоналу, а її формування є одним з фундаментальних принципів управління об’єктами підвищеної небезпеки і підлягає нормативному регулюванню в атомній енергетиці. Сьогодні склалося розуміння того, що така категорія повинна бути застосована не тільки до персоналу потенційно небезпечних об’єктів, але і до кожної людини окремо та суспільства в цілому. Оскільки носієм культури безпеки є особистість, розумова діяльність якої перетворюється на цінності, норми, знання і віру, в її поведінку, що виключає генерування небезпек, дбайливе ставлення до інших людей та середовища існування. Комплексний і системний розвиток культури безпеки життєдіяльності надасть можливість значно підвищити рівень духовно-морального і патріотичного виховання, скоротити людські та матеріальні втрати. Але культура безпеки не є вродженою, культурі безпеки життєдіяльності потрібно навчати.

Педагогічна освіта є фундаментом системи освіти в цілому. Від того, як буде підготовлений вчитель, цілком залежить майбутнє нашої країни. У буквальному розумінні, майбутнє нашої держави залежить від того, наскільки буде готовий вчитель до створення безпечних умов навчально-виховного процесу, від якості його професійної підготовки щодо навчання учнів з питань безпеки життєдіяльності, від рівня його культури безпечної життєдіяльності.

Якщо розуміти культуру як певний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини, то культура безпеки – це відповідний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини до профілактики ризиків, попередження та зменшення шкоди (заподіюваної шкідливими і небезпечними факторами життєдіяльності) їй особисто та суспільству в цілому [2, с. 150].

О. І. Запорожець стверджує, що у словосполученні “культура безпечної життєдіяльності” закріплено три ознаки явища:

- родовий – культура безпеки життєдіяльності виступає як частина загальної культури людини та обов’язкова складова професійної культури;
- діяльнісний – культура розглядається насамперед як робота людської свідомості та результат діяльності особистості;
- видовий – культура безпеки життєдіяльності особистості має відношення до безпеки людини і суспільства.

Культура безпечної життєдіяльності, як категорія, містить низку

додаткових компонентів, які необхідно враховувати як педагогічні умови її формування:

- мотивація поведінки і діяльності;
- досвід самовдосконалення особистості;
- готовність її до безпечної життєдіяльності [1].

Особистість, яка володіє культурою безпеки життєдіяльності, характеризується особливостями поведінки, свідомості та діяльності у всіх сферах суспільного життя, що охоплюються функціями загальної культури. Основні функції культури, виділені О. І. Запорожець, подано на рис. 1.

Рис. 1. Функції культури безпеки життєдіяльності людини

Відомо, що рівень безпеки життя і діяльності людини визначається низкою зовнішніх і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів належать [1]:

– соціальні умови життя людини, що обумовлюють ступінь її забезпеченості в охороні здоров'я, культурі, захищеності дитинства, старості, непрацездатності та ін.;

– екологічні умови, що визначають рівень захищеності людини від впливу несприятливих екологічних факторів на здоров'я та перспективи подальшого життя;

– правові умови, що визначають рівень захищеності прав, свобод і обов'язків людини і держави;

– матеріально-економічні умови, що обумовлюють ступінь захищеності людини від злиднів, задоволення нормальних потреб у їжі, одязі, житлі та ін.;

– рівень освіченості, готовність людини до безпечного способу життя та діяльності.

До внутрішніх факторів можуть бути віднесені власні особисті якості людини – генетичні, в тому числі психологічні та соціально обумовлені, що сприяють або підвищенню цього рівня безпеки, або його зниженню [3]. Завдання збереження безпеки постають щодня перед кожною людиною, оскільки, приступаючи до самостійної діяльності, вона повинна знати і

розраховувати можливі наслідки своїх дій, що перетворюють життєве середовище, чітко уявляючи всі процеси в системах із спільнотами всіх рівнів. Вступаючи до творчої (або руйнівної) життєдіяльності, індивіду слід навчитися розглядати себе як суб'єкта безпеки.

У постанові Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1993 р. № 733 "Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення" вказано, що знання кожної людини, необхідні в цей час для забезпечення безпеки, повинні базуватися на [5]:

– чітких уявленнях про процеси, що відбуваються у складних системах, які містять велику кількість природних, соціальних і техногенних компонентів;

– усвідомленні особистої відповідальності за результати своєї життєдіяльності.

Виходячи з цього її складовими є [2, с. 152]:

– на індивідуальному рівні – світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності і підготовленість людини у сфері безпеки життєдіяльності;

– на колективному рівні – корпоративні цінності, професійна етика та мораль, підготовленість персоналу у сфері безпеки;

– на суспільному рівні – традиції безпечної поведінки, суспільні цінності, підготовленість всього населення у сфері безпеки життєдіяльності.

На думку О. І. Запорожець формування культури безпеки життєдіяльності особистості має передбачати взаємозалежне рішення завдання виховання у членів соціуму мотивації до безпечної поведінки [1]. Згідно з проведеним теоретичним дослідженням, нами виявлено, що у процесі формування людини під впливом соціальних, педагогічних та інших

чинників зазвичай реалізуються три основні рівні сформованості культури безпеки життєдіяльності у студентів:

1) низький рівень – характеризується двома протилежними тенденціями у поведінці особистості:

– формується особистість, схильна до саморуйнування, у якої відсутня мотивація до безпечного поведіння, спостерігається готовність до створення небезпечних ситуацій або неусвідомлене тяжіння до шкідливих наслідків, до жертвності, мучеництва тощо. (такий студент схильний до невинного підвищеного ризику, веде, як правило, нездоровий спосіб життя, сам створює небезпечні ситуації) – схильність до саморуйнування виникає найчастіше під впливом прикладу дорослих (схильних до алкоголізму, невинного ризику тощо);

– формується перебільшене прагнення до безпеки – студент намагається цілком контролювати поточні події з метою повністю виключити ризик потрапляння в небезпечні ситуації (така людина може бути надто обережною і завбачливою, а крайній вираз цієї тенденції виявляється в боязкості, нерішучості). Невпевнена, боязка, зайво завбачлива поведінка студентів формується під впливом боязко-тривожних старших, які не стільки виховують прагнення до безпеки, скільки залякують можливими, зазвичай перебільшеними, небезпеками;

2) достатній рівень характеризується прагненням студента до забезпечення своєї особистої безпеки, безпеки оточуючих людей (особистість налаштована на повноцінне життя, не позбавлене елементів ризику, при цьому усвідомлено ставить перед собою цілі, реалізація яких допомагає ефективно передбачати, попереджати, долати небезпечні ситуації).

3) високий рівень сформованості культури безпеки життєдіяльності характеризується умінням особистості підвищувати мотивацію до раціонального подолання можливих небезпек, формувати культуру безпеки життєдіяльності в інших людей під впливом виховання, заснованого на поступовому розширенні зон самостійності та відповідальності молоді.

Отже, студенти педагогічних вищих навчальних закладів повинні володіти культурою безпеки життєдіяльності на високому рівні для можливості самостійно формувати в учнів мотивацію до оволодіння знаннями та уміннями безпечної поведінки у побуті, соціумі та на практичних роботах. Адже у життєвому середовищі тільки опанування людиною основними цінностями культури безпеки та їхнє безумовне дотримання може гарантувати їй безпечне існування. Формування оптимального типу мотивації до безпечної поведінки є фундаментом, на якому надалі базується підвищення надійності та безпеки взаємодії людини і навколишнього середовища.

Висновок. Основною умовою реалізації особистісного потенціалу при навчанні безпеки життєдіяльності є формування особистості, яка здатна уникати небезпек. Звичайно, це багато в чому залежить від якостей особистості, яку навчають. Насамперед, впливає біологічний фактор, який залежить від індивідуальних особливостей людини (вік, стать, стан здоров'я тощо) і який проявляється в цілому наборі безумовних рефлексів, якими вона неусвідомлено користується в різних небезпечних ситуаціях: швидкість зорової та інших реакцій, здатність до концентрації уваги, швидкість оцінки обставин, пристосування до несподіваних ситуацій, відчуття небезпеки, швидкість реакції на проявлену небезпеку, емоційна реакція на небезпеку тощо. Значну роль відіграє і психофізіологічний фактор, що визначає індивідуальні особливості психічних функцій. Психофізіологічні якості проявляються у відчутті людиною небезпеки, швидкості реакції на проявлену небезпеку, емоційній реакції на небезпеку тощо [2].

Мотивація студентів до оволодіння культурою безпеки життєдіяльності полягає у створенні психологічного налаштування на забезпечення безпеки життєдіяльності. Навчання безпеці життєдіяльності є основою формування культури безпеки життєдіяльності. Під час навчання необхідно послідовно вести студентів від впізнання, ідентифікації окремих явищ до їх критичного осмислення.

Використана література:

1. *Запорожець О. І.* Безпека життєдіяльності / О. І. Запорожець: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1584072050807/-bzhd/bezpeka_zhittyedyalnosti_zaporozhets_oi
2. *Зоріна М. О.* До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності / М. О. Зоріна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2010. – № 8. – С. 149-153.
3. *Кравченко Л. В.* Психолого-педагогічна основа формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного ВНЗ / Л. В. Кравченко: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_20_25.pdf
4. *Культура безопасности.* Доклад Международной консультативной группы по ядерной безопасности. – Серия изданий по безопасности, № 75-INSAG-4. – Вена : МАГАТЭ, 1991. – 39 с.
5. *Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1993 р. № 733 “Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення”.* – Законодавство України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF4>
6. *Скалецький Ю. М.* Проблеми впровадження культури безпеки в Україні / Ю. М. Скалецький, Д. С. Бірюков, О. О. Мартюшева, Л. Д. Яценко. – К. : НІСД, 2012. – 17 с.

БУТЫРИНА М. В., БАБЕНКО В. А. Формирование безопасности жизнедеятельности как социально-педагогическая проблема современной системы образования Украины.

В статье освещены актуальные вопросы обеспечения безопасности жизни и деятельности специалистов в различных областях деятельности; проанализировано понятие “культура безопасности жизнедеятельности” и освещена его структура; исследованы функции и факторы, влияющие на формирование культуры безопасности жизнедеятельности студентов; рассмотрены педагогические условия формирования культуры безопасности жизнедеятельности человека.

Ключевые слова: *безопасность жизнедеятельности, культура безопасности жизнедеятельности, учебный процесс, безопасность.*

BUTYRINA M. V., BABENKO V. A. Creating a safety culture as a socio-educational problem of modern education system of Ukraine.

The article highlights the urgent issues of security of life and activity of specialists in different areas, analyzed the concept of "safety culture" and its structure is illuminated; investigated functions and the factors influencing the formation of students' safety culture; considered pedagogical conditions of a culture of safety of human life.

Keywords: life safety, safety culture, learning process, safety.

УДК 81'373.612.2

**Василенко О. М., Ляшенко В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

РОЛЬ МЕТАФОРИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПРИЙОМІВ ПЕРЕКЛАДУ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У статті висвітлюється проблема метафори та визначення ефективних прийомів її перекладу. Проаналізовано результати спостережень за функціонуванням гіперболізованої метафори у поемах Т. Г. Шевченка. У роботі розглянуто поняття гіперболізованої метафори у стилістиці англійської та української мови, проаналізовано її функції у художній літературі. Порівняно особливості вживання метафори у тексті оригіналу та у перекладі, проведено аналіз відмінностей, зазначено про стилістичні перетворення, що відбулись у процесі перекладу, та визначено роль вживання метафори для розкриття авторського задуму.

Ключові слова: метафора, функції, стилістичні функції, переклад, художньо-виразальний засіб, прийоми перекладу тропів, лінгвістика.

Проблема метафори – одна з центральних в історії мови. Відходячи своїми коренями в далеку античність, маючи величезну кількість зарубіжної та вітчизняної філософської й лінгвістичної літератури щодо дослідження різних її аспектів, поданих працями С. С. Гусєва, Х. Ортеги-і-Гассета [3], Д. Девідсона [3], Н. Д. Арутюнової [1], В. В. Гака [5], Г. Б. Складєвської, Дж. Лакоффата, М. Джонсона [6], І. П. Гальперіна, Е. МакКормака [5], Н. В. Печерської, О. О. Потебні [6], А. С. Зеленька, В. М. Телії [2] та ін., не можна сказати, що вироблено цілісну й загальноприйнятну теорію щодо логіко-семантичного пояснення механізму самої природи метафори. Що стосується її ролі та функцій у соціальному пізнанні, то вітчизняні дослідження є практично відсутніми. Метафора розширює межі нашого сприйняття, надаючи об'єктам нового змісту, який допомагає розкрити його суть. За її допомогою людина трансформує свої знання, що виникають з інтуїтивних уявлень про світ і саму себе. Часто метафора стає також і формою, в якій реалізується спадкоємність між старими та новими